

Вероватноћа и статистик Б Задаци са вежби 2017/2018. (Р смер)

1. Одредити карактеристичну функцију случајне величине:
  - а) X_1 која има $\begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 1-p & p \end{pmatrix}$ расподелу;
  - б) X_2 која има биномну $\mathcal{B}(n, p)$ расподелу;
  - в) X_3 која има Пуасонову $\mathcal{P}(\lambda)$ расподелу и доказати да ако X_3 има Пуасонову $\mathcal{P}(\lambda)$ расподелу, а X_4 има Пуасонову $\mathcal{P}(\mu)$ расподелу и независне су, онда њихов збир $X_3 + X_4$ има Пуасонову $\mathcal{P}(\lambda + \mu)$ расподелу;
  - г) X_5 која има експоненцијалну $\mathcal{E}(\lambda)$ расподелу;
  - д) X_6 која има гама $\gamma(\alpha, \beta)$ расподелу;
  - ђ) X_7 чија густина расподеле је $f(x) = \frac{1}{2}e^{-|x|}, x \in R$, а затим израчунати очекивање EX_5 и дисперзију DX_5 .
2. Доказати да линеарна комбинација n независних случајних величина са нормалном расподелом има нормалну расподелу.
3. Одредити расподелу случајне величине за чију карактеристичну функцију $\varphi(t)$ важи да је:
  - а) $\varphi(t) = \frac{3+\cos t}{4}$;
  - б) $\varphi(t) = (1 - \beta)(1 + \alpha)^{-1}(1 + \alpha e^{-it})(1 - \beta e^{it})^{-1}, 0 < \alpha < \beta < 1$;
  - в) $\varphi(t) = \frac{1}{2-e^{it}}$.
4. Ако су Y и Z независне случајне величине такве да је $X = Y + Z$, где X има $\mathcal{U}(0, n + 1)$, а Y има $\mathcal{U}(0, 1)$ распореду, одредити расподелу случајне величине Z .
5. За низ случајних величина (X_n) важи да је $EX_n = n$, а $DX_n = 1$. Ако је c фиксиран број који припада интервалу $(0, 1)$, израчунати вероватноћу да ће бесконачно много пута бити $X_n < cn$ кад $n \in N$.
6. Нека је $\Omega = \{\omega_k | k \in N\}$ скуп елементарних исхода неког експеримента и $P\{\omega_k\} = \frac{6}{\pi^2 k^2}$. За сваки природан број n нека је $X_n(\omega_k) = \begin{cases} n, k = n; \\ 0, k \neq n. \end{cases}$, а $Y_n = 1 - \frac{X_n}{n^2}$. Испитати све четири врсте конвергенције низа случајних величина (X_n) , односно низа случајних величина (Y_n) .
7. За сваки природан број n случајна величина X_n има униформну $U[0, \frac{1}{n}]$ расподелу, а независна од ње случајна величина Y_n има закон расподеле $\begin{pmatrix} 0 & \frac{1}{n} \\ \frac{1}{2} & \frac{1}{2} \end{pmatrix}$. Ако је $Z_n = X_n + Y_n$, испитати све четири врсте конвергенције низа случајних величина (Z_n) .
8. Дат је низ независних случајних величина чији општи члан X_n има униформну $U[0, n]$ расподелу. Ако је $Y_n = \min\{1, X_n\}$, испитати све четири врсте конвергенције низа случајних величина (Y_n) .
9. Ако низ случајних величина (X_n) конвергира у средње квадратном ка случајној величини X , онда $EX_n \rightarrow EX$ и $DX_n \rightarrow DX$ кад $n \rightarrow \infty$. Доказати.
10. Дат је низ независних случајних величина чији општи члан X_n има $\begin{pmatrix} -\frac{1}{2^n} & \frac{1}{2^n} \\ \frac{1}{2} & \frac{1}{2} \end{pmatrix}$ расподелу и нека је $S_n = \sum_{k=1}^n X_k$. Доказати да низ случајних величина (S_n) конвергира у расподели ка случајној величини S_∞ , где S_∞ има униформну $U[-1, 1]$ расподели.
11. Испитати да ли закон великих бројева важи за низ независних случајних величина чији општи члан X_n има:

- а) закон расподеле $\left(\begin{array}{cc} -\sqrt{\ln n} & \sqrt{\ln n} \\ \frac{1}{2} & \frac{1}{2} \end{array} \right)$;
- б) густину расподеле $f_{X_n}(x) = ne^{-nx}, x \geq 0$;
- в) закон расподеле $\left(\begin{array}{cc} -2^n & 2^n \\ \frac{1}{2} & \frac{1}{2} \end{array} \right)$.
12. Дат је низ независних случајних величина чији општи члан X_n има густину расподеле $f_{X_n}(x) = \frac{x^n e^{-x}}{n!}, x > 0$. Испитати да ли за овај низ важи закон великих бројева.
13. Нека је низ случајних величина (X_n) такав да за сваки природан број n важи да је $EX_n = 0$ и $DX_n \leq C$ где је C константа која је већа од 0, и било који члан X_n зависи само од претходног X_{n-1} и следећег X_{n+1} , а независан је од осталих чланова низа. Доказати да за овај низ важи слаби закон великих бројева.
14. Рачунар у процесу сабирања бројева врши заокруживање на најближи цео број. Претпоставља се да су грешке настале заокруживањем независне и униформно расподелене на сегменту $[-0.5, 0.5]$.
- а) Ако се сабира 1500 бројева, израчунати вероватноћу да апсолутна вредност укупне грешке буде већа од 15.
- б) Колико се највише бројева може сабрати, па да са вероватноћом 0.9 вредност укупне грешке буде мања од 10?
15. Доказати да је $\lim_{n \rightarrow \infty} \sum_{k=0}^n \frac{n^k}{k!} e^{-n} = \frac{1}{2}$.
16. Обележје X посматране популације има нормалну $\mathcal{N}(m, m)$ расподелу. За оцену непознатог параметра m предложене су две статистике: узорачка средина $\bar{X}_n$ и поправљена узорачка дисперзија $\hat{S}_n^2$. Испитати непристрасност и постојаност тих оцена. Испитати која је оцена боља у средње квадратном смислу.
17. Нека је $X_1, X_2, \dots, X_n$ узорка из $\mathcal{N}(m, 1), m \in (0, 1)$ расподеле. Показати да је оцена $T_n = \bar{X}_n I\{0 \leq \bar{X}_n \leq 1\} + I\{\bar{X}_n > 1\}$ ефикаснија од оцене $\bar{X}_n$ и испитати њену непристрасност.
18. Нека је $X_1, X_2, \dots, X_n$ узорка из $\mathcal{U}[0, \theta]$ расподеле. Испитати да ли је оцена $2\bar{X}_n$ ефикаснија од оцене $\frac{n+1}{n} \bar{X}_n$ параметра θ .
19. Обележје X има густину расподеле $f(x; \theta) = \theta x^{\theta-1}, x \in (0, 1], \theta > 0$. За оцену непознатог параметра θ предложена је статистика $V = \frac{n-1}{-\sum_{k=1}^n \ln X_k}$. Испитати да ли је та оцена ефикасна.
20. Нека је $X_1, X_2, \dots, X_n$ узорка из $\mathcal{N}(0, \sigma^2)$ расподеле. Одредити константу c тако да $c \sum_{i=1}^n |X_i|$ буде непристрасна оцена σ и одредити њену ефикасност.
21. Наћи оцене методом момената за параметре следећих расподела:
- а) биномне $\mathcal{B}(10, p)$;
- б) униформне $\mathcal{U}[-\theta, \theta]$;
- в) гама $\gamma(\alpha, \beta)$.
22. Наћи оцену методом момената за параметре померене експоненцијалне $\mathcal{E}(\lambda, \theta)$ расподеле.
23. Нека X има фамилију расподела $p(x; \theta) = \frac{1}{1-e^{-\theta}} \frac{e^{-\theta x}}{x!}, x \in \{1, 2, \dots\}, \theta > 0$. Наћи оцену методом момената за θ .
24. Обележје X има Пуасонову $\mathcal{P}(\lambda)$ расподелу. На основу узорка обима n методом максималне веродостојности одредити оцену непознатог параметра λ , а затим испитати непристрасност и ефикасност тако добијене оцене.
25. Обележје X има густину расподеле $f(x; \theta) = \theta^2 x e^{-\theta x}, x \geq 0, \theta > 0$. На основу узорка обима n методом максималне веродостојности одредити оцену непознатог параметра θ .
26. Нека обележје X има расподелу $\left(\begin{array}{ccc} -1 & 0 & 1 \\ \frac{\theta}{3} & \frac{\theta}{3} & 1 - \frac{2\theta}{3} \end{array} \right)$.

- а) Наћи оцену методом момената за параметар θ .
 б) Наћи оцену методом максималне веродостојности за параметар θ .
 в) Испитати релативну ефикасност ове две оцене. Да ли је нека од њих ефикаснија?
27. Вероватноћа да се догађај A оствари при неком експерименту је p , $0 < p < 1$. Експерименти се независно понављају или до прве појаве догађаја A или до N -тог покушаја, где је $N \geq 1$ и унапред познат број. Број експеримената до краја серије се бележи. На основу регистрованих n бројева, тј. на основу n серија, методом максималне веродостојности одредити оцену непознатог параметра p .
28. Методом максималне веродостојности одредити оцену непознатог параметра θ на основу узорка обима n из популације чије обележје X има:
- а) униформну $U[0, \theta], \theta > 0$, расподелу;
 б) униформну $U[-\theta, \theta], \theta > 0$, расподелу;
 в) униформну $U[0, \theta], \theta \geq 1$, расподелу;
 г) униформну $U[0, \theta], \theta \in \mathbb{N}$, расподелу. У овом случају испитати непристрасност и постојаност тако добијене оцене.
29. Обележје X има експоненцијалну $\mathcal{E}(\lambda)$ расподелу, где је λ непознати параметар. На основу узорка (2.3, 3.4, 1.2, 2.5, 0.6) методом максималне веродостојности одредити оцену за вероватноћу $P\{X \geq 1\}$.
30. Обележје X има густину расподеле $f(x; \theta_1, \theta_2) = \frac{1}{\theta_2} e^{-\frac{x-\theta_1}{\theta_2}}, x \geq \theta_1, \theta_1 > 0, \theta_2 > 0$. На основу узорка обима n методом максималне веродостојности одредити оцене непознатих параметара θ_1 и θ_2 .
31. Из популације чије обележје X има нормалну $\mathcal{N}(m, \sigma^2)$ расподелу извучен је узорак обима 10, чија је узорачка средина $\bar{x}_{10} = 5.5$, а узорачка дисперзија $\bar{s}_{10}^2 = 36$.
- а) Одредити 90% интервала поверења за непознати параметар m .
 б) Одредити 90% једнострани (доњи, горњи) интервал поверења за непознати параметар σ^2 , као и за непознати параметар σ .
32. Из популације чије обележје X има нормалну $\mathcal{N}(m, 16)$ расподелу извучен је узорак обима 64, чија је узорачка средина $\bar{x}_{64} = 5$. Константовано је да је $\beta\%$ интервал поверења за m једнак (4,6). Израчунати β .
33. Обележје X има униформну $U[0, 1+\theta], \theta > 0$, расподелу, где је θ непознати параметар. Узет је узорак обима 200 и константовано је да је у узорку 150 елемената који су мањи од 1.
- а) Одредити 95% интервал поверења за вероватноћу p , где је $p = \{X < 1\}$.
 б) На основу резултата под (а) одредити 95% интервал поверења за θ .
34. Из популације чије обележје X има експоненцијалну $\mathcal{E}(\lambda)$ расподелу извучен је узорак:

I_k	$[0,1)$	$[1,2)$	$[2,3)$	$[3,4)$	$[4,5)$	$[5,6)$	$[6,\infty)$
n_k	493	378	298	211	171	45	4

Одредити 98% интервал поверења за непознати параметар λ .

35. У кутији је 10 куглица, црвених и белих. Тестира се (нулта) хипотеза H_0 (у кутији су 2 црвене и 8 белих куглица) против (алтернативне) хипотезе H_1 (у кутији су више од 2 црвене куглице), тако што се из кутије извлаче две црвене куглице једна за другом, без враћања, па ако су обе извучене куглице црвене, хипотеза H_0 се одбацује, иначе се не одбацује. Израчунати праг (ниво) значајности и функцију моћи тог теста.
36. Нека је хипотеза H_0 (обележје X има густину расподеле $f_0(x) = 1, 0 \leq x \leq 1$), а хипотеза H_1 (обележје X има густину расподеле $f_1(x) = 2x, 0 \leq x \leq 1$). На основу узорка (X_1, X_2) треба се одредити за једну од ове две хипотезе. Предложена су два теста чије су критичне области $W_1 = \{(x_1, x_2) | x_1 \geq k_1, x_2 \geq k_1\}$, односно $W_2 = \{(x_1, x_2) | x_1 + x_2 \geq k_2\}$, оба са истим прагом значајности α , где је $\alpha = \frac{1}{8}$. Испитати који је тест бољи. Подразумева се да је познато да обележје X узима вредности из сегмента $[0, 1]$.

37. Нека је хипотеза $H_0(X : \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 & 8 & 9 & 10 \\ 0.1 & 0.1 & 0.1 & 0.1 & 0.1 & 0.1 & 0.1 & 0.1 & 0.1 & 0.1 \end{pmatrix})$, а хипотеза $H_1(X : \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 & 8 & 9 & 10 \\ 0.01 & 0.42 & 0.01 & 0.01 & 0.5 & 0.01 & 0.01 & 0.01 & 0.01 & 0.01 \end{pmatrix})$. Са прагом значајности 0.03, одредити најбољу критичну област за тестирање хипотезе H_0 против хипотезе H_1 на основу узорка обима 2. Израчунати вероватноћу грешке друге врсте тако одабраног теста.
38. Обележје X има нормалну $\mathcal{N}(0, \sigma^2)$ расподелу, где је σ^2 непознати параметар. Са прагом значајности 0.05, одредити најбољу критичну област за тестирање хипотезе $H_0(\sigma^2)$ против хипотезе $H_1(\sigma^2 = 2)$ на основу узорка обима 10.
39. Из популације чије обележје X има експоненцијалну $\mathcal{E}(\frac{1}{\lambda})$ расподелу извучен је узорак обима n .
- Одредити најбољу критичну област за тестирање хипотезе $H_0(\lambda = 1)$ против хипотезе $H_1(\lambda \neq 1)$ ($H_1(\lambda = \lambda_1), \lambda_1 \neq 1$).
  - Испитати да ли је тај тест униформно најмоћнији за тестирање хипотезе $H_0(\lambda = 1)$ против хипотезе $H_1(\lambda \neq 1)$.
  - Израчунати вероватноћу грешке друге врсте тог теста ако је обим узорка 100, алтернативна хипотеза $H_1(\lambda = 2)$, а праг значајности 0.05.
40. Обележје X има густину расподеле $f(x; \theta) = \frac{1-\theta}{x^\theta}, x \in (0, 1)$, где је θ непознати параметар такав да је $\theta \in [0, 1)$.
- Одредити најбољу критичну област за тестирање хипотезе $H_0(\theta = 0)$ против хипотезе $H_1(\theta = \theta_0), \theta_0 > 0$, на основу узорка обима n .
  - Испитати да ли је тај тест униформно најмоћнији тест за тестирање хипотезе $H_0(\theta = 0)$ против хипотезе $H_1(\theta > 0)$.
  - Одредити функцију моћи $M(\theta)$ тог теста ако је обим узорка 2, а праг значајности α .
41. На основу узорка обима n тестирати хипотезу H_0 (обележје X има нормалну $\mathcal{N}(0, 1)$ расподелу) против хипотезе H_1 (обележје X има густину расподеле $f(x) = \frac{1}{2}e^{-|x|}$). Одредити најбољу критичну област ако је обим узорка 100, а праг значајности 0.05.
42. Из популације чије обележје X има нормалну $\mathcal{N}(m, \sigma^2)$ расподелу извучен је узорак обима 20 и констатовано је да је узорачка средина $\bar{x}_{20} = 53.5$, а узорачка дисперзија $\bar{s}_{20}^2 = 45.85$. Са прагом значајности 0.05 тестирати:
- хипотезу $H_0(m = 60)$;
  - хипотезу $H_0(\sigma^2 = 50)$ против хипотезе $H_1(\sigma^2 < 50)$.
43. Из две популације чија су обележја X које има нормалну $\mathcal{N}(m_1, 6^2)$ расподелу и Y које има нормалну $\mathcal{N}(m_2, 5^2)$ расподелу извучени су независни узорци обима 12 и 10 и констатовано је да су узорачке средине $\bar{x}_{12} = 178$ и $\bar{y}_{10} = 176.6$. Са прагом значајности 0.04 тестирати хипотезу $H_0(m_1 = m_2)$ против хипотезе $H_1(m_1 > m_2)$.
44. Из две популације чија су обележја X које има нормалну $\mathcal{N}(m_1, \sigma_1^2)$ расподелу и Y које има нормалну $\mathcal{N}(m_2, \sigma_2^2)$ расподелу извучени су независни узорци обима 8 и 10 и констатовано је да су узорачке дисперзије $\bar{s}_8^2(X) = 46$ и $\bar{s}_{10}^2(Y) = 50$. Са прагом значајности 0.1 тестирати хипотезу $H_0(\sigma_1^2 = \sigma_2^2)$.
45. Мерен је систолни (горњи) притисак на узорку од 12 мушкараца и добијено је 130, 148, 122, 140, 132, 142, 124, 150, 170, 136, 146, 140, а на узорку од 13 жена добијене су следеће вредности 140, 150, 130, 132, 150, 138, 123, 124, 160, 138, 170, 144, 108. Сматра се да систолни притисак и код мушкараца и код жена има нормалну расподелу. Ако се претпостави да су дисперзије једнаке, са прагом значајности $\alpha = 0.1$ тестирати хипотезу да су средње вредности притисака мушкараца и жена једнаке против алтернативе да се разликују.
46. Један лек помаже у лечењу неке болести у 80% случајева. Нови лек за ту болест је помогао у 250 од 300 случајева. Са прагом значајности 0.03 тестирати хипотезу да је нови лек ефикаснији од старог.

47. Из популације чије је обележје X извучен је узорак:

X_k	1	2	3	4	5	≥ 6
M_k	45	30	15	6	2	2

Са прагом значајности 0.05 тестирати хипотезу да обележје X има закон расподеле $P\{X = k\} = \frac{1}{2^k}, k \in N$.

48. Из популације чије је обележје X извучен је узорак:

X_k	[0,1]	[1.5,2.5]	(2.5,3.5]	(3.5,5]
M_k	52	35	9	4

Са прагом значајности 0.02 тестирати хипотезу да обележје X има експоненцијалну расподелу.